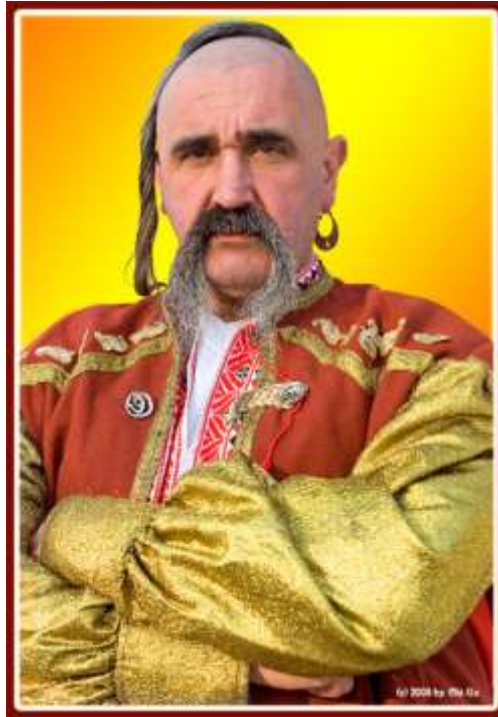

**Відділ освіти Маньківської райдержадміністрації
Маньківського району Черкаської області**

Маньківська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів №1

Козацький рід – не згасне повік

Автори:

гуртківці клубу «Джура»

**Маньківської загальноосвітньої школи
І-ІІІ ступенів №1**

Керівник:

педагог-організатор

Власенко Віта Олександрівна

2014 рік

Автори:

Ганджа Вікторія, учениця 9-А класу Маньківської ЗОШ І-ІІІ ст.,
сmt. Маньківка.

Чернета Сніжана, учениця 9-Б класу Маньківської ЗОШ І-ІІІ ст.,
сmt. Маньківка.

Федоркіна Катерина, учениця 9-А класу Маньківської ЗОШ І-ІІІ ст.,
сmt. Маньківка.

Чорнопиский Назар, учень 9-Б класу Маньківської ЗОШ І-ІІІ ст.,
сmt. Маньківка.

Кирилова Яна, учениця 10-А класу Маньківської ЗОШ І-ІІІ ст.,
сmt. Маньківка.

Наталич Владислав, учень 9-А класу Маньківської ЗОШ І-ІІІ ст.,
сmt. Маньківка.

Назва клубу: «Джура».

Керівник:

Власенко Віта Олександрівна – педагог-організатор Маньківської ЗОШ
І-ІІІ ст. №1, Маньківського району, Черкаської області, тел. 0972891362.

ЗМІСТ

Вступ.....	3
Розділ І. Виникнення та заснування козацтва.....	5
Розділ ІІ. Обряди та звичаї козаків.....	8
Розділ ІІІ. Зовнішній вигляд козака, його одяг, якості та зброя.....	11
Розділ ІV. Перші символи державності.....	15
Розділ V. Козацтво нашого часу.....	19
Висновки.....	22
Список використаних джерел.....	23
Додатки.....	24

ВСТУП

В даний час в установах освіти важливе місце приділяється тому, як проводиться патріотичне виховання школярів. Ця діяльність є цілеспрямованою системою методів впливу на особистість з метою формування активної життєвої позиції громадянина-патріота своєї Батьківщини. Таку роботу потрібно здійснювати на основі якісно нового уявлення про виховання, в якому враховуються вітчизняні традиції, національно-регіональні особливості та наявний педагогічний досвід.

Національно-патріотичне виховання у школі є необхідною умовою виховання громадянина. Тому в усіх країнах цьому питанню приділяється значна увага.

Патріотичне виховання у Маньківській загальноосвітній школі I-III ступенів №1 здійснюється через систему позакласних заходів, зокрема організовуються зустрічі, бесіди, змагання, виховні години з козаками нашого району.

Актуальність теми. Історичні умови буття українського народу породили самобутній феномен – козацтво. Воно втілювало і продовжує втілювати в собі фізичне і духовне здоров'я нації, інтелектуальну силу, життєздатність, оптимізм і енергію. Це об'єднана, згуртована, ідейно і духовно зцементована, суворо дисциплінована національна сила.

Майже чотириста років тому козаки так виклали королівським послам свою роль і призначення: «Подібно до наших предків, хочемо й ми користуватися вольностями життя, маєтностями і свободами, що належать рицарським людям... Дбаємо про те, щоб так само, як ми отримали від своїх предків ті права і вольності, щоб і наші наступники прийняли їх цілими і непорушними, з примноженням слави. І щоб вони один після одного передавали їх у прийдешні часи».

Відродження козацьких традицій є надзвичайно потрібною і важливою справою. Постане сучасне українське лицарство – духовно постане Україна.

Сьогодні нам належить продовжити велику місію козацтва. Козаки знову мають стати захисниками честі й гідності України, її традицій, її культури. Загальновідомо, що поглиблення і примноження козацьких традицій в сучасних умовах сприятиме нарощенню зусиль державотворчого спрямування, піднесення духовності як кожної особистості зокрема, так і всієї школи, суспільства в цілому.

Метою дослідження роботи є: ознайомлення учнів із сторінками життя, побуту, видами діяльності козаків; вивчення зразків духовної і матеріальної культури українського козацтва; з'ясування специфіки життя козаків; розширити кругозір учнів про козацтво; сприяння впровадженню духу самоповаги, патріотизму, любові до українських святинь.

Завдання:

1. Формувати в учнів почуття патріотизму, любові до свого народу, його історії, культурних та історичних цінностей.
2. Збагатити багаж знань про культуру та звичаї українського козацтва.
3. Навчити учнів здобувати знання про історичне минуле своєї держави з різних джерел інформації.

Практична цінність:

- Ознайомилися із традиціями та звичаями козаків України та Маньківського району зокрема.
- Дослідили структуру козацької общини Маньківщини.

РОЗДІЛ I. Виникнення та заснування козацтва

Термін "козак" вперше згадується у джерелі XIII ст. (у початковій монгольській хроніці 1240 року) і походить з тюркських мов. Він означав "одинокий", "схильний до розбою, завоювання". У словнику половецької мови "Codex Cumanicus" (1303 р.) "козак" перекладено як "страж, конвоїр".

Цікава така деталь. Східні старовинні джерела називають половців "жовтою ордою". Поклонялися половці Вічно Блакитному Небу. З 1055 року половці почали переможно оволодівати степовими просторами України. Йшли вони курінями (так в половців називалися роди), які ділились на коші (сімейства), і називалися вони козаками ("ко" — небо, "зак" — захищати). З часом, коли половці почали приймати християнство, поганський термін "захисники неба" став непотрібним. Корінь слова "коз" (вільна людина) був зрозумілим та актуальним. У степу на південно-східних рубежах Русі в кінці XII ст. виникають військові об'єднання з русів і половців, які формувалися не за родовою або етнічною ознакою, а як спільна сила, яка захищала кордони Київської Русі. В цьому середовищі народилося і слово "гетьман" (вожак).

Козаки, тобто спільні прикордонні загони половців та русів, стали тією силою, яка першою вчинила відчайдушний опір монголо-татарським завоюванням.

Отже, корені українського козацтва сягають ще в часи, половецьких куренів. Період кінця XII — першої половини XIII ст. характеризується як перший етап формування та розвитку українського козацтва.

З Другої половини XV ст. починається відродження українського козацтва на пустопорожніх землях. Це була територія на півдні від Білої Церкви, землі, не закріплені за власниками. На думку Д. Яворницького, першопричиною відродження тут козацтва були "ухідництво" та "добичництво". Вже в другій половині XV — на початку XVI ст. на Наддніпрянщині утворилися громади вільних озброєних людей, чисельність яких зростала за рахунок невдоволених існуючим ладом у польсько-

литовській державі. Починаючи з другої половини XVI ст., у безкраї простори Дикого Поля ринув потік селян-втікачів з Галичини, Волині, Полісся, Поділля. Втечі стали основною формою соціального протесту селян проти сваволі панів. Унаслідок втеч селян і міської бідноти в степах південної Київщини та Брацлавщини зростала чисельність вільного населення — козаків, було засновано ряд козацьких слобід і хуторів. Розпочався другий етап історії козацтва.

Козаки розорювали "пустопорожні" землі, займалися мисливством, рибальством, бджільництвом. Їх життя було небезпечним: доводилося не тільки обробляти землю, а й оборонятись від нападів татар. Згодом козаки самі почали здійснювати походи на кримських татар. У кінці XV ст. українські козаки вчинили ряд походів проти татар, завдавши їм поразки біля гирла Дніпра. Кримське ханство змушено було побудувати фортеці на Дніпрі та Перекопі. Однак козаки нападали навіть на турецькі фортеці. В 1521 році вони здійснили похід у Молдавію, в 1523 році ходили у Крим та спалили Очаків, у 1545 році знову напали на Очаків і здобули Його.

З одного боку, поява такої небезпечної сили, як козацтво, на рубежах Польсько-Литовської федерації непокоїла її уряд. Кожної миті ця руйнівна сила могла завдати удар по державі. Внаслідок втеч селян пани втрачали робочу силу. З іншого боку, новоосвоєні козаками землі на Наддніпрянщині приваблювали панів та шляхту. Держава в особі козаків придбала безкоштовну силу, яка захищала кордони як Литви, так і Польщі.

На нових землях склався своєрідний козацький лад. Козаки об'єднувалися у громади і всі важливі питання обговорювали та розв'язували на радах. Тут обирали козацьку старшину: отаманів, осавулів, суддів. Кожен козак мав право брати участь у радах, користуватися землею, ловити рибу, полювати на звіра.

На землях, освоєних козаками, вже ніколи, як їм здавалося, не з'являться державні урядовці, не виникне кріпосна неволя.

Але на початку XVI ст. король своїми указами, а господарі — грамотами починають роздавати простори, зайняті козаками, литовським та польським панам — магнатам. Острозькі, Вишневецькі, Ражинські отримували документи на "окраїнні" землі, будували там свої замки-маєтки. Чимало цих земель віддавалось за службу великому князю чи королю з правом збирати з місцевого населення чинші та накладати на нього повинності на свою користь.

Таким чином, через короткий час козаки знову опинилися в залежності від панів та шляхти. Чимало з них не бажало коритися і знову тікало далі, на південь — до дніпрових порогів і за пороги. Тут на початку XVI ст. і розпочинається історія славного запорізького козацтва — третій етап у загальній історії козацтва.

РОЗДІЛ II. Обряди та звичаї козаків

Як і кожна станово-професійна група епохи середньовіччя, реєстрове і запорозьке козацтво виробило свою обрядовість, що охоплювала різні сфери життя і діяльності. Відомості про обряди, що сформувалися в середовищі запорожців, походять переважно з останніх часів існування Січі, але, ймовірно, більшість їх виникла раніше. Обрядова система козаків була пов'язана насамперед з основним заняттям — військовою справою та воєнізованим побутом. Зокрема, характер воїнських ініціацій мали обряди прийому в запорожці. Перша фаза ініціації — ритуальне відокремлення від громади — починалася обрядовими проходами майбутнього запорожця "на той світ". На Січі новик проходив обряди прийому в "молодики", які включали урочисту присягу (*додаток 1*) на вірність товариству і, ймовірно, прийняття православ'я, якщо молодий козак був іншої віри. Ставши "молодиком", ініціант витримував термін навчання військової справи і правил поведінки запорожця. В цей час у зовнішньому вигляді новачків, їхній поведінці всіляко підкреслювалися порубіжність, принижене становище, що характерно для другої (порубіжної) фази ініціації. "Молодики" виступали об'єктом ритуальних висміювань та принижень, змушені були виконувати роль слугителів при старшині і старших козаках. Іспит на звання козака-запорожця міг включати споживання якоїсь брудної їжі, ходіння по колоді над Дніпровою кручею (попередньо випивши горілки), подолання човном порогів на Дніпрі, скакання на необ'їждженому коні, випробування винахідливості. Коли ініціант з честю проходив через усі випробування, то допускався до участі у морському поході на турків. Завершувалася ініціація прийомом нового козака до одного з січових куренів і обрядом перейменування, який означав нове народження посвячуваного, вже як козака.

Обрядовими діями обставлялося проведення військових рад запорожців, а також курінних і паланкових сходок. Загальні ради відбувалися у

запорожців звичайно в святкові дні — 1 січня кожного нового року, 1 жовтня в храмове свято Січі — Покрови, на другий-третій день Великодня. Крім того, збиралися ще термінові ради в разі якоїсь важливої справи. Починалася рада зазвичай боєм довбиша в литаври і виносом осавулом великого січового прапора (корогви) та виставленням його на площі біля церкви. Старшина, яка ставала в центрі, і козаки, розташовані колом, обмінювалися поклонами і привітаннями.

На виборній раді складання кошовим отаманом і старшиною повноважень супроводжувалося покладанням булави кошовим на шапку біля прапора, а також чорнильниці, печатки і палиці писарем, суддею та осавулом. Коли після обговорення визначали кандидата, кілька запорожців виводили його з куреня на площу, де вручали булаву, від якої обираний повинен був двічі відмовлятися. Довбиш "відбивав честь" новообраному. Під час виборів мали місце дії, які принижували претендента, що передбачалося й ритуалом ініціацій посадових осіб. Зокрема, виведення кандидата супроводжувалося ритуальною лайкою і погрозами, а самі вибори включали ритуал сипання на голову піску і вимашення голови землею. Так обирали суддю, писаря, осавула, курінних отаманів та інших старшин.

Певні обряди супроводжували військові дії козаків. Зокрема, рішення про початок військових дій вітали салютом з гармат і військовою музикою. Так само зустрічали й проводжали і військових послів сусідніх держав. У поході командир мав на щоглі чайки прапорець, яким подавалися сигнали козакам. Виставлення прапора знаменувало також початок і кінець битви. Після повернення з походу на Січі відбувалася подячна церковна служба і поминання загиблих.

Календарні свята запорожці не зустрічали аграрними обрядами, які широко побутували на селі, що пов'язано зі специфікою їхнього способу життя й діяльності. В такі дні відбувалися врочисті церковні служби і хресні ходи. На Водохреще козаки салютували з гармат і рушниць. На Різдво і

Великдень вони ходили поздоровляти кошового і старшину, приносили їм подарунки. Часто відбувалися кулачні бої.

Козаки, які жили по зимівниках і займалися сільським господарством, відправляли й традиційні аграрні обряди. Під час полювання та рибальства запорожці виконували пов'язані з цими заняттями обрядові дії, зокрема, умилювали духів стихій, прив'язували мисливські й рибальські роботи до календарної обрядовості, творили різні магічні дії, спрямовані на забезпечення успіху в цих промислах. Відповідні обрядові чинності мали місце і під час війни. Вони зводилися до дій і замовлянь, що, як вважали козаки, берегли їх від куль і шабель ворогів та допомагали розгромити противника.

Частина схарактеризованих тут обрядів відома з джерел кінця XVI ст., інші зафіксовані пізніше, дещо реконструйовано етнографами. Однак є підстави вважати, що в основних своїх рисах козацька обрядовість створювалася одночасно з формуванням козацтва як військового стану.

РОЗДІЛ III. Зовнішній вигляд козака, його одяг, якості та зброя

Козаки за внутрішніми якостями та за зовнішніми ознаками були повним відображенням свого народу, свого часу, вони відповідали всім ознакам справжніх патріотів своєї Батьківщини.

Вони були здебільшого середнього росту, сильні, хоробрі, міцні, плечисті, від степового повітря і літньої спеки були смаглявими *(додаток 2)*. З постриженою головою на якій був тільки чуб (оселедець) *(додаток 3)*, з довгими вусами на верхній губі, вічно тримаючи люльку в зубах, погляд завжди був похмурим, зустрічаючи сторонніх спочатку непривітно, неохоче відповідаючи на питання, згодом лагіднішав, веселішав. Постать козаків завжди надихала мужністю, неповторним гумором, молодечтвом. Завжди був здоровим, вільним від хвороб, умираючи в більшості на війні, віддавав шану свої рідній землі.

Що стосується внутрішніх якостей козаків, то помітна суміш вад і чеснот, вважаючи головним заняттям і ремеслом свого життя – війну, захист своєї неньки України: часто підступні, хитрі, жорстокі, дикі щодо своїх ворогів.

Козаки були справжніми братами один одному, друзями, вірними товаришами, надійними соратниками.

Характеристика козака. Добродушність, щедрість, безкорисливість, щира дружба, висока любов до свободи – були характерними рисами наших козаків, вони краще воліли люту смерть, ніж ганебне рабство. Щодо сторонніх осіб козаки були гостинними і привітними. " У Запоріжжі любий бажающий міг прийти у курінь, жити чи пити без ніяких допитів або вдячності за гостинність. "

Війна у житті козаків була головною справою, тому на війні відзначалися розумом, хитрістю, умінням раптово і несподівано напасти на ворога, вражаючи великою відвагою, терпінням і здатністю дивитися в очі

смерті. У боях вмирали як справжні лицарі, не дорожили своїм життям «Уміючи шарпати, уміли і померти не скиглячи».

У вільний час козаки любили лежати на животах, розповідати і слухати розповіді інших, при цьому тримаючи у зубах люлечку (*люльки-буруньки, носогрійки*) (*додаток 4*). Для справжнього козака люлька – рідна сестра, подруга, «Він як сяде на коня, то запалить свою люльку та верств із шість, а то і більше все палить і смалить не випускаючи її із рота». Опис козаків. Негативними сторонами наших братів було те, що багато хто любив хвалитися своїми воєнними подвигами, хизуючись своєю зброєю, одягом та майстерністю бойового мистецтва. Часто відзначалися непостійністю та легковажністю, лінощами, безтурботністю. Ще одною характерною ознакою була пристрасть до гулянь, саме у гулянні вони намагалися перевершити один одного. І немає такого народу у світі який міг би зрівнятися у гульках із козаками. Вони були справжніми вірними лицарями, воїнами, патріотами своєї землі, за яку готові були пожертвувати життям.

Одяг наших козаків був простим, зручним і легким. На початку свого існування вони навіть не думали про свою зовнішність. Трохи пізніше у козаків з'явився певний "парадний" одяг, хоча багато хто одягався дуже просто.

Таким був одяг запорізького козака (*додаток 5*):

- 1) Шаровари – з домотканого полотна - льону, коноплі, трофейних або привізних тканин.
- 2) Сорочка була проста.
- 3) Опач, жупан, сіряк, кобеняк.
- 4) Пояси були різнокольоровими гаптовані золотом або сріблом.
- 5) Хутряна шапка, з валяної вовни, обшита хутром.
- 6) Чоботи.

Козаки мали військовий, парадний і цивільний одяг.

- 1) жупан, кобеняк, сіряк ;
- 2) сорочка ;
- 3) шаровари, здебільшого були простими і грубими ;
- 4) чоботи ;
- 5) пояс ;
- 6) шапка ;
- 7) кунтуш, бурка ;

Парадний:

Парадний одяг козаки одягали коли йшли до церкви або робили візити на великі релігійні свята, замість «черкуси» вони одягали жупани «польського крою», часом могли бути різнокольоровими і дорогими.

Цивільний:

Для того, щоб відрізнитися від простого народу козаки називали себе «молодцями», носили :

- жупани із багатшого привізного сукна, різного кольору;
- кунтуші гранатові;
- шапки високі і сиві з хрестом;

Озброєння складалося з таких елементів:

- мушкет, аркебузи або іншої вогнепальної зброї;
- ніж, сокира, лук із стрілами, спис;
- у сотників був при собі келеп для того, щоб пробити обладунки ворога; на плечах був патронташ з порохом та кулями, порохівниця і натруска висіли на поясі;

на війні:

- жупан, делія, каптан
- пояс
- коли була зима то носили кожухи
- чоботи
- не широкі шаровари

- шабля на боці
- шапка обшита хутром

парадний:

- шуба соболева або лисяча покрита оксамитом
- жупан яскравих кольорів які заціпалися на маленькі гудзики, туркісів, перлів або інших коштовних каменів.
- зимові кунтуші – суконні, літні – атласові
- шаровари яскравих кольорів
- шапки, які були обшиті сободем з оксамитовим верхом
- пояс був дорогим шовковим або шкіряним покритий срібними або золотими пластинками
- чоботи були виключно червоними з сап'янової шкіри кримського виробництва.

РОЗДІЛ IV. Перші символи державності

*...Якщо без верби й калини нема України,
то без атрибутів козацької символіки
немає й самого козацтва...*

Хоча часи справжнього козацтва давно залишилися у минулому, однак могутній волелюбний дух нездоланих козаків живе у кожному з нас, прорізаючись у найбільш неочікуваний момент. Впевнено можна сказати, що мода на козацьку символіку буде жити ще довго серед українського народу, особливо серед нинішнього покоління, яке відчуває себе істинними патріотами та частиною того самого запорізького війська з острова Хортиці. Як часто ми бачимо молодих юнаків зі схожими «оселедцями», які колись носили козаки, про що свідчать гравюри того часу, дівчат та хлопців у нинішніх модних вишиванках, виконаних як у класичних кольорах, так і в модернізованих, наслідуючи своїх прашурів, це вже не кажучи про вшанування української символіки взагалі, завдяки татуюванню, тематичним малюнкам на одязі і предметах. Тренд на культуру та історію України почався не так давно, серед людей, які народилися вже в незалежній Україні, однак, що таке козацькі клейноди, більшість знає лише зі шкільного підручника, й то не завжди про всі, не поглиблюючись у різницю між булавою та бунчуком, значком та корогвою.

Українське козацтво мало свої символи-відзнаки, або клейноди (від нім. *das kleinode*, польськ. *klejnot* — коштовність, дорогоцінність). Військові клейноди належали усьому війську і вручалися обраній на відповідну військову посаду старшині. Так само січові, полкові та інші клейноди належали тому чи іншому утворенню і вручалися обраній військовій і цивільній старшині. Серед них:

Корогва (додаток 6) – військова відзнака влади гетьмана України, кошового отамана Запорозької Січі, полковника, сотника в Україні XV-

XVIII століття у вигляді правору; зберігалася у хорунжого; **значок**, менший прапор, заступав у будні корогву військову та полкову, відзнака сотні куреня.

Бунчук (додаток 7) - відзнака гетьмана і кошового під час військових походів, бунчуки несли перед Гетьманом при його виїздах та виходах та ставили перед гетьманським наметом; зберігалася у бунчужного;

Булава (додаток 8) - символ гетьманської влади або кошового отамана на Запорізькій Січі;

Печатка з гербом – символ влади судді. Нею скріплювались всі документи Війська Запорізького, видані кошем універсали, привілеї, дипломатичне листування. На печатці був зображений герб — постать козака з мушкетом і шаблею.

Згодом до клейнодів долучили **пірначі** чи **шестопери** – символ влади корінних отаманів чи полковників, різновид булави, металева головка з гострими виступами, насадженими на держало. Без ударів довбиша в **литаври** не могла розпочатись січова рада, тощо.

Ці клейноди були надбанням козаків з різних культур і переросли вже в звичний для нас арсенал символіки.

Найбільшою свяतिною українського козацтва, звичайно, вважалася **корогва** – прапор. Їх шили з найдорожчих тканин та оздоблювали вишивкою і гаптуванням. Найчастіше золотом вишивали образ Покрови Пресвятої Богородиці Діви Марії – заступниці козацтва, або козака з шаблею та мушкетом. Траплялися на бойових козацьких прапорах образи святих (найчастіше – архістратиґа Михаїла), хрести, сонце, місяць, зірки, зброя, звірі. Козацькі прапори були здебільшого блакитного, жовтого, жовто-блакитного, білого, малинового, червоного й чорного кольорів.

З XVIII ст. полкові та сотенні козацькі прапори Війська Запорозького стали виготовляти переважно з блакитного полотнища, на яке жовтою фарбою наносилися зорі, хрести, зброя. Традицію використання козаками жовто-блакитних кольорів підтверджує і те, що ще напередодні Великої

вітчизняної війни в Ермітажі зберігалися козацькі прапори з поєднанням цих барв.

Найважливішу ознаку влади кошового отамана становила **булава** – палиця з горіхової деревини завдовжки 50-70 см зі срібною визолоченою кулею на кінці. Булава розкішно оздоблювалася, здебільшого смарагдами і перлами.

Існував давній запорозький звичай: претендент на булаву мав спочатку двічі від неї відмовитися, а на третій – прийняти і подякувати товариству за довіру; якщо претендент брав булаву на другу пропозицію, то це вважалось страшним порушенням звичаю. Іноді з символ гетьманської влади також слугувала **комишина** – палиця з очерету.

Важливим атрибутом влади був **бунчук** – древко завдовжки 2 – 2, 5 м, верхівку якого прикрашала кулька – маковиця, від якої донизу звисали пасма кінського волосся й червоні мотузки.

Символом влади судді була **військова печатка**. Нею утверджувалися всі офіційні документи Війська Запорозького, видані кошем: універсали, маніфести, привілеї, дипломатичне листування. Печать у запорожців була округла, спершу невелика, пізніше більша, а посередині розміщувався **герб** — козак з мушкетом. Козацький герб репрезентував Запоріжжя перед світом як зовнішній атрибут, як ознака привілейованого статусу, як засіб підтвердження козацької вольності.

Символом влади військового писаря, який завідував канцелярією, був **срібний каламар** з гусячим пером. У козацьких канцеляріях чорнильниці-каламари мали найрізноманітніші форми й були, як правило, мистецькими витворами народних умільців. Виготовлялися вони з металу (бронза, срібло), скла або кераміки.

Важливим атрибутом козацтва були **котли** або **литаври** — мідні чи срібні півкулі з натягнутою на них шкірою і дерев'яними паличками для ударів. Литаври кріпилися на дерев'яних або залізних триногах, відав ними козак-довбуш. Військовий довбуш був важливою особою на Січі, оскільки

ударами в литаври збирав козаків на січовий майдан, на козацьку раду. Ударом литаврів довбуш подавав сигнал про те, що кошовий отаман ставав під корогву, а військова старшина — під бунчук. Мідні духові труби використовувалися в походах і битвах для подання бойових сигналів і як військова музика.

Курінні отамани та полковники носили **жезли-пірначі**. Це – булава, але не з круглим яблуком, а з шестигранним наконечником із насадженими на нього срібними перами, це і послугувало виникненню іншої назва – **шестопери**.

Запорожці відносили **шаблю** до справжньої, "чесної", благородної зброї. Навіть поява вогнепальної зброї не похитнула ідеологічного значення меча. Навпаки, він підносився вище рушниці чи пістолета.

Лук є важливим елементом на портретах козацької старшини, наприклад - на відомому портреті Байди Вишневецького. Лівою рукою Байда тримає шаблю, якої майже не видно, а правою - лук з поставленою на тятиву стрілою. Про не випадковість зображення легендарного Байди з луком свідчить широко знана дума, в якій оповідується, як козацький герой розправився зі своїми катами за допомогою лука та стріл

До військових клейнодів інколи відносили й **козацьку гармату**. Можливо, це було пов'язано з тим, що артилерія була дуже дорогою. І тому на Січі гармати зберігались у військовій скарбниці, в потаємному місці нарівні з коштовностями.

Почесне місце у козацькій символіці належить також **рушниці**. Досить нагадати, що озброєна рушницею постать козака стала офіційним гербом Війська Запорозького. Таке саме зображення є на корогвах сотень, на печатках і портретах. Але найбільш яскраво символічне значення рушниці як лицарської, навіть богатирської, зброї проступає в козацьких думках.

Козацька символіка була витвором народу у будь-якому розумінні і зараз залишається у пошані серед нового незалежного покоління.

РОЗДІЛ V. Козацтво нашого часу

Українське козацтво Черкаської області засноване 10 червня 1995 року, отаман – генерал Пантелюк Микола Миколайович.

У квітні 1995 року, зареєстроване Черкаське крайове товариство Українського козацтва, отаманом якого став Туз Олександр Вікторович. Відповідно, у квітні місяці 2001 року було засновано Маньківський козацький полк, засновниками якого стали: Григор'єв М.Г., Завірюха В.Г., Рабчич І.І.

Маньківський козацький полк увійшов у структуру Черкаського крайового товариства Українського козацтва.

24 вересня 2013 року зареєстрована громадська організація козацького товариства «Козацтво Маньківщини», отаманом якої обрано Карпенка Петра Миколайовича.

До складу Маньківського козацького полку входить Дзензелівська козацька сотня, на чолі сотника – булавний Зайчук Степан Петрович.

В організації бере участь понад 40 осіб, які розділяють такі посади: писар – Слободяник А.Л., скарбничий – Григор'єв М.Г., козацька старшина – Лесь П.Т., заступник отамана – Юзвенко А.Г., отаман – Карпенко П.М..

14 жовтня у День Українського козацтва, проходить посвята і висвята кандидатів у козаки. Посвяту проводить отаман; той хто вступає до лав Українського козацтва складає клятву-присягу, в якій клянеться на іконі Святої Покрови, на прапорі Українського козацтва, на шаблі. Висвяту проводить духівник, читає молитву, кропить свяченою водою. Після цієї процедури кандидат стає до лав козацтва.

Актив громадської організації козацького товариства «Козацтво Маньківщини» тісно співпрацює з Маньківською загальноосвітньою школою І-ІІІ ступенів №1, ділиться своїм досвідом з учнівським колективом.

У кінці квітня брали участь у відзначенні Дня героїв Голодноярської республіки отаманів братів Чучупаків.

У Монастирищі у квітні 2013 року брали участь у встановленні Пам'ятного Хреста.

У травні 2013 року було проведено посвяту у козаки та обрано керівництво полку.

8 червня 2013 року на конкурсі «Козацької пісні» у м. Умані срібний диплом переможця отримали тріо «Молодецька Січ».

У червні місяці взяли участь у ході до Дня Коліївщини та покладання квітів до пам'ятника Гонти та Залізняку.

24 серпня 2013 року на День Незалежності України були присутні на ході.

11 жовтня були при відкритті пам'ятного хреста на честь Українського козацтва біля загальноосвітньої школи №2 м. Христинівки.

У листопаді 2013 року у складі представників Уманського та Христинівського козацьких полків презентували систему козацької педагогіки і патріотичного виховання на нараді директорів шкіл.

У грудні 2013 року участь у Великій Козацькій Раді Черкаського крайового товариства Українського козацтва с. Вікнене Катеринопільського району.

Лютий 2014 року - чергування Маньківського козацького полку на блок-посту біля с. Подібна.

Членство у козацтво підтверджується реєстровою грамотою та посвідченням.

У козаків є своя форма, яка поділяється на:

- **польову:** комуніфікаційний комплект, взуття – берці, головний убір – малиновий берет;
- **парадну:** парадний костюм чорного або темносинього кольору, кашкет малинового кольору. На лівому плечі шеврон «Українське козацтво», погони, відповідно від звання, нагороди.

У січні під час Різдвяних свят проходить Велика Козацька Рада, на якій отаман звітує про пророблену роботу за весь рік.

Козаки Маньківщини систематично проводять спільні засідання, зустрічі, організовують різні конкурси із школами району, зокрема і з Маньківською загальноосвітньою школою I-III ступенів №1, беруть активну участь у відкритих заходах *(додаток 9)*.

15 квітня учителем історії О.В. Браславським та учнями 8-х класів проведено відкритий урок "Козацька Рада" *(додаток 10)* з нагоди відзначення 400-річчя гетьманства П. Сагайдачного *(додаток 10.1)*.

07 квітня лідери учнівського самоврядування зустрілися із представниками козацтва Маньківщини *(додаток 11)* за "круглим столом" "Козацькому роду нема переводу" *(додаток 11.1)*.

07 квітня з нагоди відзначення 400-річчя гетьманства П. Сагайдачного учнями 6-А класу разом з класним керівником М.В. Бурлакою організовано свято "Слава українському козацтву" *(додаток 12)*, на яке запрошені шановане козацтво *(додаток 12.1)*.

ВИСНОВКИ

Учнівським активом нашої школи було досліджено заснування козацтва, встановлено, що термін "козак" вперше згадується у джерелі XIII ст. (у початковій монгольській хроніці 1240 року) і походить з тюркських мов. Він означав "одинокий", "схильний до розбою, завоювання". У словнику половецької мови "Codex Cumanicus" (1303 р.) "козак" перекладено як "страж, конвоїр".

Нами було виявлено, що обрядова система козаків була пов'язана насамперед з основним заняттям — військовою справою та воєнізованим побутом. Зокрема, характер воїнських ініціацій мали обряди прийому в запорожці. Певні обряди супроводжували військові дії козаків. Козаки, які жили по зимівниках і займалися сільським господарством, відправляли й традиційні аграрні обряди.

У ході дослідження ми з'ясували, що козаки за внутрішніми якостями та за зовнішніми ознаками були повним відображенням свого народу, свого часу, вони відповідали всім ознакам справжніх патріотів своєї Батьківщини.

Ми дізналися, що Українське козацтво Черкаської області засноване 10 червня 1995 року, отаман — генерал Пантелюк Микола Миколайович.

Встановлено, що у квітні 1995 року, зареєстроване Черкаське крайове товариство Українського козацтва, отаманом якого став Туз Олександр Вікторович. Відповідно, у квітні місяці 2001 року було засновано Маньківський козацький полк, засновниками якого стали: Григор'єв М.Г., Завірюха В.Г., Рабчич І.І.

Нами досліджено, що Маньківський козацький полк ввійшов у структуру Черкаського крайового товариства Українського козацтва.

Ми виявили, що 24 вересня 2013 року зареєстрована громадська організація козацького товариства «Козацтво Маньківщини».

Дізналися, що до складу Маньківського козацького полку входить Дзензелівська козацька сотня. В організації бере участь понад 40 осіб.

У ході нашої роботи ми з'ясували, що 14 жовтня у День Українського козацтва, проходить посвята і висвята кандидатів у козаки.

Завдяки дослідницькій роботі ми ознайомилися із сторінками життя, побутом, видами діяльності козаків; вивчили духовність та культуру українського козацтва та зокрема, козаків Маньківщини; з'ясували специфіку життя козаків; розширили кругозір про козацтво.

Список використаних джерел

1. Грушевський М. С. Історія України-Руси — К., 1991. — Т. 1. — С. 12.
2. Грушевський М. С. Історія України-Руси — К., 1995. — Т. 7. — С. 38.
3. Боечко В. Ф., Чабан А. Ю. Роль зарубіжних територій в процесі генезису козацтва// Український історичний журнал. — 1999. — № 2. — С. 49.
4. Мишина И. А. и др. Всемирная история. Эпоха становления современной цивилизации (конец XV — начало XX вв.). — К., 1995. — С. 35.
5. Грушевський М. С. Історія України-Руси — К., 1995. — Т. 7. — С. 57.
6. Грушевський М. С. Історія України-Руси — К., 1995. — Т. 7. — С. 61 — 62.
7. Ефименко А. История украинского народа. — К., 1991. — С. 167.
8. Історія Української РСР. — К., 1979. — Т. 1 . Кн. 2. — С. 117.
9. Історія Української РСР. — К., 1979. — Т. 1 . Кн. 2. — С. 119.
10. Дорошенко Д. Нарис історії України. — К., 1992. — Т.1. — С. 149 — 154.
11. Грушевський М. С. Історія України-Руси — К., 1995. — Т. 7. — С. 79.
12. Дорошенко Д. Нарис історії України. — К., 1992. — Т.1. — С. 154.
13. Яковенко Н. Перші сто років козащини// Генеза. — 1994. — № 2. — С. 116.
14. Яворницький Д. І. Історія запорізьких козаків. — Львів, 1991. — Т. 2. — С. 9.
15. Історія Української РСР. — К., 1979. — Т. 1 . Кн. 2. — С. 124.

Додаток 7

Додаток 8

Додаток 9

Додаток 10

Додаток 10.1

Додаток 11

Додаток 11.1

Додаток 12

